

NELI LÕIGATUD PEAD KUJUTAVAS KUNSTIS (USUNDILOOD lk 42, 104, 112, 136, 143)

NB! KOHUSTUSLIK KÕIGILE!

ÕPI ÄRA PILTIDE SUURENDAMINE!

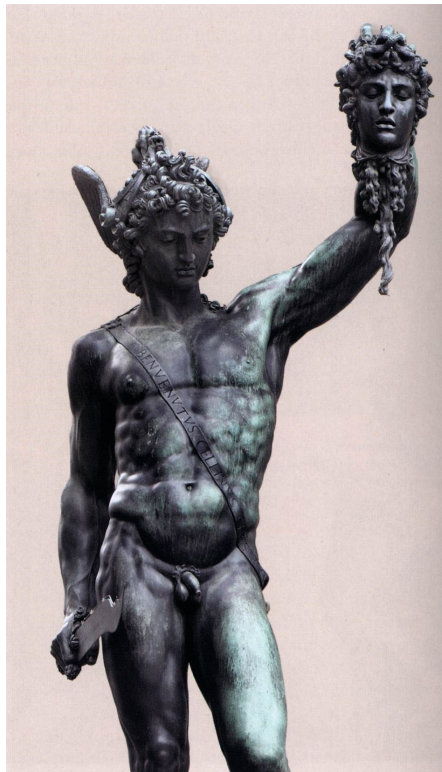

Tizian. Danae. Ermitaaž, Peterburi.

- a) Pane hiire osutusmärk (kursor) sellele pildile.
- b) Tee üks klõps hiire vasakpoolse klahviga. Pildile tekib raam ja igasse nurka ruuduke (*ruudud on ka raami iga külje keskel, kuid neid praegu vaja ei lähe*).
- c) Liiguta hiire osutusmärk ükskõik millisele pildi nurgas paiknevale ruudukesele nii, et ruutu läbiks kahe teravikuga nool.
- d) Nüüd vajuta hiire vasak klahv alla ning hoia klahvi all. Tekib plussmärk + .
- e) Hiireklahvi all hoides nihuta plussmärki eemale ja pilt läheb suuremaks (kui liigutad plussmärki tagasi, läheb pilt väiksemaks). Tee pilt nii suureks, et eristad kuldmünte, mida vana teenijanna endale põlle sisse kahmab.
- f) Algse suuruse saad sellele pildile, klikkides ühe korra ikoonil *UNDO* ehk „tagasi”. HURRAA-AAA-AAAA!

I

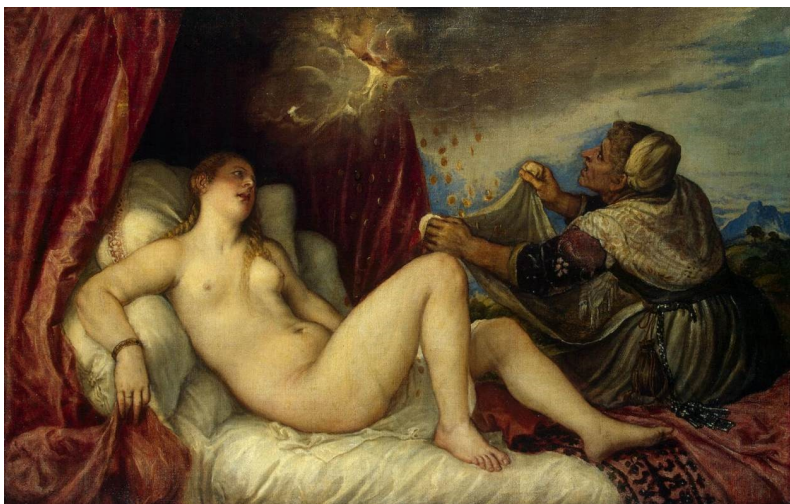
PERSEUS JA MEDUSA – VANAKREEKA MÜTOLOOGIA (*USUNDILOOD lk 42*)

B. Cellini. Perseus. Piigikandjate lodža (Loggia dei Lanzi) Firenzes.

Perseuse ema oli DANAE ja isa – Zeus ise. Perseuse sünnilugu on järgmine.

Et Delfi oraakel oli Argose kuningale AKRISIOSele ennustanud surma lapselapse käe läbi, sulges mees oma tütre Danae maa-alusesse vaskkambrisse. Kuid Zeus tungis läbi õhuakna kullavihmana Danae juurde ja sigitas temaga Perseuse.

Tizian. Danae. Ermitaaž, Peterburi.

Kui Danae lapse ilmale tõi, laskis isa tütre koos pisipojaga kasti panna ja merele saata. Nad randusid Seriphose saarel, kus neid päästis üks lihtne kalur. Siin poiss täisealiseks sirguski.

Juhtus aga nii, et selle saare kuningas armus Danaesse. Ilusal naisel polnud aga mehe vastu mingeid tundeid. Mees kavatses isegi vägivalda kasutada, aga Danae pojast oli vahepeal sirgunud tõeline jõumees. Et Danae tülikast pojast lahti saada, teatas kuningas Perseusele, et jätab ema rahule, kui noormees toob talle gorgo MEDUSA pea.

Gorgod olid hirmsad naisolevused, kes elasid maailmamere taga kaugel läänes. Igaüks, kes nende poole vaatas, muutus nende kohutava pilgu all kiviks. Neil olid virildunud lõustad, juuste asemel mürkmaod ja nad tõid kuuldavale kurdistavaid mõirgeid. Kolmest gorgost oli vaid Medusa surelik, tema kaks õde olid surematud ja eatud.

Saanud nümfidelt nähtamatuks tegeva võlumütsi, tiivulised sandaalid (need võimaldasid tal läbida pikki vahemaid maapinda riivamata) ja võlupauna, asuski sangar teele. Õnneks oli tal veel kaks tarka nõuandjat – Hermes ja Athena. Esimeselt sai ta teemantteraga poolmõõga ja teiselt peegliga kaetud kilbi, mis võimaldas vältida Medusa pilku.

*Caravaggio. Medusa pea. Uffizi Galerii, Firenze
(pilt on maalitud puidust kilbile; sellise ümara pildi kohta öeldakse „tondo”)*

Niipea, kui sangar Medusal pea maha lõi, kargas koletise kehast välja tiivuline hobune PEGASOS koos oma venna Chrysaoriga. Aga nad kadusid Perseuse silmist nagu tuulispask. Ja ega meie heerosel polnudki suurt aega neid silmitseda, sest Medusa kahe õe eest tuli kiiresti põgeneda.

Medusa pea paunas, jõudis Perseus Etioopiasse. Tema üllatus oli suur, kui ta nägi mere kaldal kalju külge seotud imekaunist neidu. Sangar hakkas neiuga vestlema ja sai teada, et kaunitari nimi on ANDROMEDA ja et kohe tuleb teda ära sööma hirmus merekoletis. Neiu rääkis veel, et tema ema oli end, ilma igasuguse tagamõtteta, nereiididest¹ ilusamaks pidanud, mistõttu Poseidon nii vihastas, et saatis nende maale hirmsa koletise, kellele tuli ilusaid tütarlapsi ohvriks tuua.

P. P. Rubens. Medusa pea. Kunstiajaloo Muuseum, Viin

Perseus polnud argade killast. Ta ootas ära eluka saabumise, tappis meile tuttavate relvadega koletise ja nais Andromeda.

Danae juurde tagasi jõudnud, kuulis Perseus, et kohalik valitseja endiselt ema kimbutab. Nüüd läks sangar mehe juurde, võttis oma paunast Medusa pea ja otsemaid, kui kuningas nägi gorgo nägu, ta kivistus. Saare valitsejaks said Danae ja Perseuse päästnud kalur Diktys.

Lõpuks soovis sangar ka oma vanaisa näha, mistõttu ta ühel ilusal päeval Argosesse suunduski. Akrisios, aga kuulnud tütrepoja tagasitulekust, kohkus hirmsasti. Et vältida oraakli ennustust, põgenes mees naabermaa kuninga juurde.

Mõne aja pärast korraldas selle naabermaa kuningas oma pealinnas suured spordivõistlused. Teated uhkest spordipeost jõudsid ka Perseuse kõrvu. Ta asus teele ja pani end teiste sportlaste kombel võistlejate nimekirja. Aga saatus tahtis nii, et kui sangar ketta lendu laskis, kandis tuul selle pealtvaatajate keskele. Kostis karjatus ja Perseuse vanaisa

varises surnult kokku, sest ketas oli tabanud ta laupa. Perseus valas kibedaid pisaraid ja mattis vanaisa nii, kuis Kreekas tol ajal kombeks oli.

Aga Medusa pea kinkis Perseus oma kaitsejumalanna Athenale, kes selle igaveseks oma aigisele (kilbile) kinnitas.

Perseusest sai Argose valitseja ja neil oli Andromedaga palju lapsi. Nende elu oli pikk ja õnnelik. Nad on ikka veel olemas, aga väga kõrgel taevas, sest Zeus muutis mõlemad tähtkujudeks.

Canova. Perseus. Metropolitan Museum of Art, New York

Perseus ise figureerib väga paljudel vanakreeka vaasimaalidel, kuid ka reljeefidel. Ikka kujutatakse teda kas Medusal pead maha raiumas või siis ühe käega maharaiautaud pead hoidmas.

Kui aga saatus teid Firenzesse viib ja te seisate linna peaväljakul Vana Palee (Palazzo Vecchio) ees, vaadake paremale ja te näete lodžas imelist Benvenuto Cellini (1500–1571) skulptuuri Perseusest. Ühes käes hoiab ta Medusa pead, teises mõõka. Perseuse jalge all lebab Medusa peata keha. Selle kuulsa skulptuuri originaal on Palazzo Vecchiost 100 meetri kaugusel paiknevas Bargello muuseumis.

Medusa pea on ka ilma Perseuseta paljusid kunstnikke ja skulptoreid inspireerinud. Kõige sagedamini kohtame seda jumalanna Athena aigisel. Uffizi galeriis Firenzes on Caravaggio kuulus maal “Medusa pea”. Kui tavaliselt kannavad kunstnikud värvid nelinurksele lõuendile, siis see töö on maalitud kumerale puust kilbile. Niisiis on tegemist tondoga².

*Rooma koopia vanakreeka originaalist. Vatikani Muuseumid, Rooma
Medusa pea Athena aigisel (kaitsekilbil). Kaasaegne illustratsioon.*

Medusa temaatika internetis

Kas on võimalik muuseumis ringi uidates Perseust segi ajada teiste meid sellel korral huvitavate kangelastega? Juuditi ja Saloomega kindlasti mitte. Ehk siis juutide sangari Taavetiga? Läksid ju mõlemad mehed võitlusse praktiliselt alasti. Ometi on Taaveti paljal kehal ka üks kate – tema karjusepaun, käes on tal ling. Perseuse tunneme ära nümfidelt saadud kingituse järgi: tal on alati peas tiivuline võlumüts ning jalas tiivulised sandaalid, käes

aga Hermeselt saadud teemantteraga poolmõõk. Tihti näeme Perseuse käes ka Athenalt kingiks saadud peegelsiledat kilpi, mis võimaldas vältida Medusa pilku.

¹**nereiidid** – merenümfid, Nereuse 50 tütart; tuntuim nereiid on Achilleuse ema Thetis

²**tondo** – ümara vormiga maal või reljeef

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Perseuse vanaisa hoidis oma tütart Danaed maa-aluses vaskkambris. Kuidas pääses Zeus Danae juurde?
2. Kuidas toimis Perseuse vanaisa, kui tema tütar Danae poisslapse ilmale tõi?
3. Kes olid vanakreeka mütoloogias gorgod ja mitu neid oli?
4. Milleks oli vaja Seriphose saare kuningal Medusa pead?
5. Igaüks, kes Medusa poole vaatas, muutus tema kohutava pilgu all kiviks. Kuidas sai Perseus vältida Medusa pilku?
6. Kes oli vanakreeka mütoloogias Andromeda ja mis temast lõpuks sai?
7. Kuidas tasus Perseus Seriphose saare kuningale, kes oli kimbutanud tema ema Danaed?
8. Perseuse vanaisale ennustati, et ta sureb oma lapselapse käe läbi? Kirjelda, kuidas see ennustus täitus.
9. Mis sai Medusa peast?
10. Milliseid Perseust või Medusat kujutavaid maailmakuulsaid kunstiteoseid oskad nimetada? Kus asuvad nende taieste originaalid?
11. Mis on tondo?
12. Mille järgi on võimalik Perseust taistel ära tunda?
13. Leia internetist näiteid kunstiteostest, mis on loodud käesolevas loos käsitletud teemal.

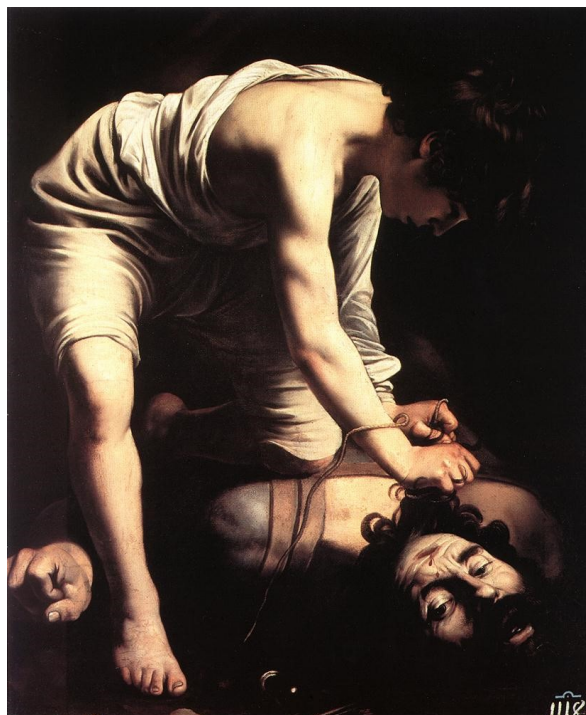
II

TAAVET JA KOLJAT – VANA TESTAMENT (*USUNDILOOD lk 104*)

Caravaggio. Taavet. Borghese galerii, Rooma

NB! Esimesel pildil on Koljati pea näol tegu kunstniku autoportreega.

Caravaggio. Taavet. Prado muuseum, Madrid

Ligi tuhat aastat eKr olid juutidel kõige suuremad kokkupõrked Kaananimaa (*nii nimetati siis Palestiinat, praeguse Iisraeli riigi territooriumi*) lõunapoolsel rannikualal elavate **vilistitega**¹. Kõik juudid pidid neile andamit maksma. Loomulikult püüdsid juudid vaenlasele ka vastupanu osutada, kuid ikka jäid sõdimisest elatuvad vilistid peale. Sel raskel ajal elas juutidele keskel tark mees. See mees oli prohvet² Samuel. Teda peetaksegi Iisraeli kuningriigi rajajaks.

Saamuel hoiatas rahvuskaaslast, et kuningas orjastab rahva: “Ta võtab teie paremad põllud, viinamäed ja õlipuud ning annab oma sulastele; ta võtab kümnist teie pudulojuste eest ja te peate oleme tema sulaseiks.” Aga inimesed ei uskunud Saamueli ja ütlesid: “Ei. Meil peab olema kuningas, et meiega oleksime nagu kõik muud rahvad.”

Nii ei jäänudki Saamuelil muud üle kui leida oma rahvale vääriline kuningas. Saatus viis Saamueli kokku pika ja nägusa noormehega, kelle nimi oli SAUL ja kes näis prohvetile kuninga tiitli vääriline olevat. Ta võttis õlikruusi, valas õli noormehele pähe³ ja lausus: “Jehoova (*Jumal*) on mind läkitanud võidma sind kuningaks tema rahvale Iisraelile.”

Alguses oli Saamuel kuningas Sauliga üpriski rahul, kuid tasapisi juhtus see, mille eest ta oli rahvast hoiatanud: Saulist sai peagi tõeline türann. Pealegi kannatas Saul tagakiusamismaania all.

Kokkupõrked sõjakate vilistitega aina sagenesid. Kuningate raamatust võib lugeda, et Saul ei olnud eriti võimekas väepealik. Kõiki neid puudusi arvesse võttes otsustas prohvet Saamuel oma rahvale uue kuninga määrata.

Kord läks prohvet SAAMUEL Petlemma linna külla oma heale tuttavale IISAILle. Mehel oli seitse poega. Iisai tutvustas külalisele oma kuut poega, külaline tahtis näha ka seitsmendat. Noorim poeg Taavet oli lambakarjas. Kui prohvet punapalgelist ja sihvakat Taavetit nägi, oli ta kindel: poisist saab kuningas Sauli vääriline järglane. Ehk mõjutas Saamueli ka see, et nooruk nii hästi kannelt oskas mängida.

Kui vilistite armee jälle pealetungile asus, kutsuti ka Taaveti kolm vanemat venda Sauli sõjaväkke. Ühel päeval saatis isa noorima poja vendadele sõjaväljale toitu viima. Kui Taavet kohale jõudis, oli järjekordne lahing algamas. Vilistite esireast astus välja hiiglasest sõjamees KOLJAT. Tema ees käis keskmist kasvu kilbikandja, kes tundus vägilase kõrval kääbusena. Koljat heitis väljakutse heebrealastele: “Kes julgeb, tulgu kahevõitlusele!”

Donatello. Taavet. Pronks. Bargello muuseum. Firenze

Verrocchio. Taavet. Pronks. Bargello muuseum. Firenze

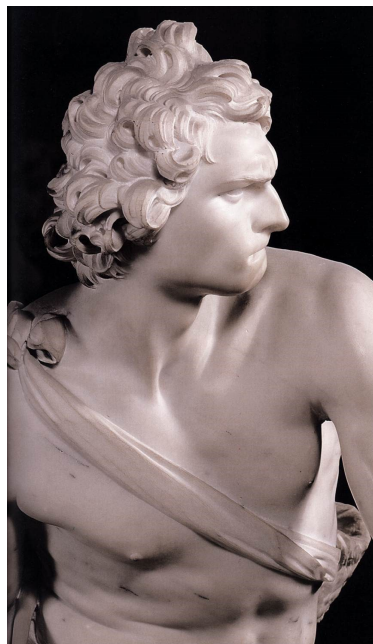
Taavet tõttas kuningas Sauli juurde ja avaldas soovi Koljatiga võidelda. Saul andis talle mõõga, vaskkiivri ja sõjariided. Nooruk pani sõjariided selga ja ütles: “Ei mina saa nendega käia, sest ma pole harjunud.” Ta läks võitlusse alasti, kepp käes ja karjasepaun külje peal.

Edasi loeme Kuningate raamatust järgmist:

Siis võttis ta oma kepi kätte ja valis enesele ojust viis siledat kivi ning pani need karjasepauna, mis oli lingukivikotiks; tal oli ling käes ja ta astus vilistile vastu... Ja sündis, kui vilist tõusis ja tuli ning lähenes, et Taavetit kohata, siis ruttas Taavet ja jooksis rinde poole vilistile vastu. Ja Taavet pistis käe pauna, võttis sealt kivi ja lingutas ning tabas vilisti otsa ette; kivi tungis laupa ja ta langes silmili maha... Siis Taavet jooksis ning astus vilisti juurde ja võttis tema mõõga, tõmbas tupest ja surmas tema ning raius sellega ta pea maha. Ja kui vilistid nägid, et nende kangelane on surnud, siis nad põgenesid.

Kuid sõda vilistitega jätkus. Ühes lahingus, mis lõppes lüüasaamisega, hukkus kuningas Saul koos oma poegadega. Nüüd võidis prohvet Saamuel Iisraeli teiseks kuningaks Taaveti.

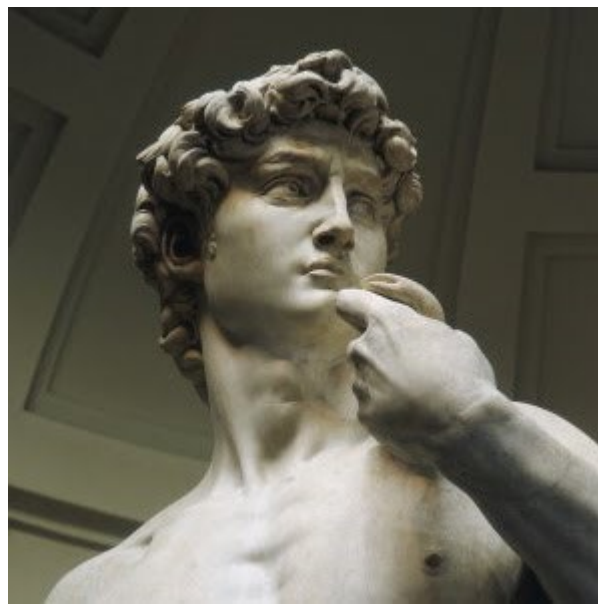
Taavet on igal ajastul paelunud kunstnikke. Vararenessansi kunstnikkel oli selleks mitu põhjust. Võimaldas ju Taaveti kangelasteo kujutamine alasti inimkeha kogu tema ilus. Romaani ja gooti kunstis peeti rõivasteta inimkeha tabuks. Taavet aga võitles Koljatiga tõepoolest üksnes karjusepaunaga paljal kehal. **Donatello** (1386–1466) skulptuur “Taavet” peegeldab renessansiajastu iluideaali ja eluhoiakut – julguse ja tarkuse hindamist. Võitis ju karjus Taavet vaenlaste hiiglase just tänu oma nupukusele.

Bernini. Taavet. Marmor. Borghese Galerii, Rooma.

Ka teine suur vararenessansi skulptor **Andrea del Verrocchio**⁴ (1435–1488) on samuti kujutanud Taavetit. Erinevalt Donatello loodud kujust on Verrocchio Taavet tõesti kasvueas

poisike. Kui Donatello teost tuleb vaadata peamiselt eestvaates, siis Verrocchio “Taavet” on mõeldud vaatamiseks igast küljest. Mõlemad šedöövrid asuvad tänapäeval Bargello muuseumis Firenzes.

Michelangelo. Taavet. Marmor. Akadeemia Galerii. Firenze.

Üks kaunimaid skulptuure, mille inimgeenius on raiunud kivisse, on itaalia kõrgrenessansi maalija ja skulptori **Michelangelo** (1475–1564) valgest marmorist “Taavet (5,2 m kõrge). Selle imeilusa marmorkuju originaal asub Akadeemia galeriis Firenzes. Suur sisemine pinge, mida õhkub Taavetist, on iseloomulik kogu Michelangelo loomingule.

Kas on võimalik muuseumis ringi uidates Taavetit segi ajada teiste meid sellel korral huvitavate kangelastega? Juuditi ja Saloomega kindlasti mitte. Ehk siis kreeklasest Perseusega? Läksid ju mõlemad sangarid võitlusse praktiliselt alasti. Ometi on Taaveti paljal kehal ka üks kate – tema karjusepaun, käes on tal ling. Perseuse tunneme ära nümfidelt saadud kingituse järgi: tal on alati peas tiivuline võlumüts ja tiivulised sandaalid, käes aga Hermeselt saadud teemantteraga poolmõök. Tihti näeme Perseuse käes ka Athenalt kingiks saadud peegelsiledat kilpi, mis võimaldas vältida Medusa pilku.

¹**vilistid** – vanaaja rahvas Palestiina rannikualal; vilistid elasid Jaffa linna ja Egiptuse piiri vahel; asusid sinna 12. saj. e. Kr. arvatavasti Kreeta saarelt, sõdisid võidukalt juutidega; säilitasid iseseisvuse assüürlaste vallutuseni 8. saj. e. Kr.; et heebrea keeles kutsuti neid ‘pelištin’, hakkasid eurooplased hiljem kogu Kaananimaad kutsuma Palestiinaks

²**prohvet** – ennustav jutlustaja, kellele omistatakse jumalikust sisendusest johtuv võime tulevikku ette näha

³siit ka komme valitsejaid võida ehk salvida

⁴**Verrocchio** – loe: ve´rokjo

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Mida oli prohvet Saamuelil ette heita kuningas Saulile?
2. Kust oli pärit juutide teine kuningas Taavet? Nimeta veel kuulus juut, kes sündis hiljem samas linnas.
3. Mis aastal see teine kuulus juut sündis? Mis aastal see 33-aastane juut suri?
4. Miks on just Taavet paelunud paljusid skulptoreid ja kunstnikke?
5. Millise relvaga surmas Taavet Koljati?
6. Kellega sõdisid juudid prohvet Saamueli, kuningas Sauli päevil?
7. Kust pärineb kohanimi Palestiina?
8. Kuidas nimetati Palestiinat Taaveti eluajal ja kuidas nimetatakse seda praegu?
9. Kas palestiinlastel on praegu oma riik?
10. Iisraeli kodanike jaoks on nende pealinn Jeruusalemm. Millist linna tahavad tänapäeva palestiinlased oma pealinnaks?
11. Mitu venda oli Taavetil?
12. Miks jäi Taavet koju, kui tema vennad sõtta läksid?
13. Mida me selle all mõtleme, kui kellegi kohta ütleme: „Ta on ehtne koljat.”?
14. Mille järgi on võimalik Taavetit taistel ära tunda?
15. Leia internetist näiteid kunsteostest, mis on loodud loos käsitletud teemal.

III

JUUDIT JA OLOVERNES – VANA TESTAMENT (USUNDILOOD lk 112)

Caravaggio. Juudit. Vana kunsti muuseum. Palazzo Barberini. Rooma

8. saj. eKr. sai Lähis-Ida kõige võimsamaks riigiks Assüüria. Peagi oli pool juutidega asustatud maast, põhjapoolne Iisraeli kuningriik Assüüria valduses. Paljud juudid küüditati Mesopotaamiasse¹. Siiski jäi Juudamaa (lõunapoolne osa kunagisest Kaananimaast), mille pealinn oli Jeruusalemm, veel mõneks ajaks iseseisvaks.

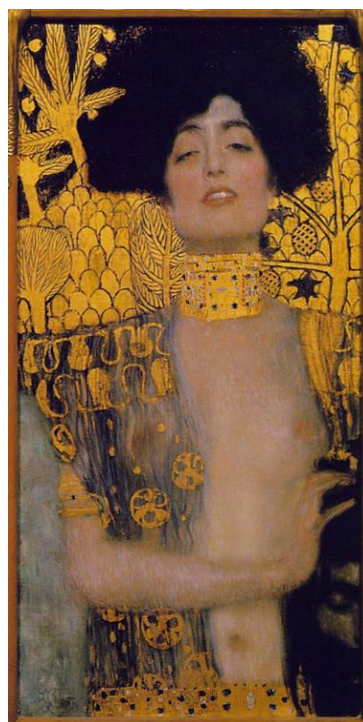
Ei maksa arvata, et assüürlastel ja babüloomlastel juute väga kerge alistada oli. Juudid osutasid suurt vastupanu. Vana Testamendi apokriiva raamatutes² on kirjas põnev jutt sellest, kuidas noor juudi lesknaine JUUDIT sooritas järgneva kangelaesto.

Assüüria väepealik OLOVERNES (ka Holofernes) piiras juba mitu kuud Betuulia linna. Toit ja joogivesi olid linnas lõpukorral ning linna kaitsjad näljast jõuetud. Veel mõni päev ja linn ongi võõrvägede päralt. Ees ootas surm ja vägivald.

Imekaunis Juudit oli juba suure osa oma varandusest kulutanud Betuulia kaitsjate toitmise ja relvadega varustamise peale. Tema kodus leidsid peavarju kõik abivajajad. Mida annaks veel oma rahva vabaduse nimel ära teha?

Lucas Cranach vanem. Juudit. Kunstiajaloo Muuseum. Viin.

Gustav Klimt. Juudit. Belvedere loss, Viin.

Igal õhtul seisis Juudit linnamüüril ja silmas taamal prassivaid vaenlasi. Erilise toredusega peeti igal õhtul pidu väepealik Olovernese uhkes telgis. Pimeduse hakul viidi telki ümbruskonna noori tüdrukuid, kes hommikul nuttes telgist väljusid. Ja nii tekkiski Juuditi mõte: pääseda salaja Olovernese telki ja tappa vaenlaste väepealik.

Ühel õhtul väljuski Juudit teenijanna saatel läbi maa-aluse salakäigu linnast. Pimeduse katte all lähenes ta väepealiku telgile, viskas õlgadelt sooja salli ja astus kogu oma ilus uhkesse telki, kus pidu oli täies hoos. Telgi peremees arvas, et naine on järjekordne “jahisaak” ja et selle saagi kohaletoiimetajad on sealsamas telgi sissepääsu kõrval. Uustulnuk oli nii ilus, et telgi peremees kutsus ta otsemaid enda kõrvale. Juudit pani mängu kõik oma võlud, lähenes Olovernesele, istus tema põlvedele, võttis veinikannu ja valas peekri täis, rüüpas ka ise ja alles siis asetas peekri võõramaalase suule. Olovernes oli seesugusest peenetundelisusest vaimustatud. Veel mõni peekritäis joovastavat veini ja väepealik andiski käeviipega märku, mis tähendas, et kõik ülejäänud peale Juuditi on telgis liigsed.

Kui Juudit kuulis mehe aeglast ja müristavat norskamist, tõusis ta asemelt, võttis väepealiku mõõga ja raius sellega mehel pea otsast. Siis mähkis ta pea teki sisse ja lohistas telgist välja. Siin ootas teda teenijanna ja nad tõttasid läbi maa-aluse käigu vaenlaste poolt ümberpiiratud linna tagasi.

Hommikul, kui linna piirajad ärkasid, nägid nad kohutavat vaatepilti. Linnamüüril oli teibasse torgatud Olovernese pea. Kartes, et juutide jumala kättemaks võib tabada ka neid, põgenesid vallutajad kabuhirmus.

Juuditi temaatika on paelunud väga paljusid kunstnikke (*Botticelli, Michelangelo, Raffael, Tizian, Lucas Cranach vanem, Caravaggio jt.*). Küll kujutatakse teda, mõõk käes, magava Olovernese kõrval seismas, kord on pea juba maha raiutud ja Juudit hoiab seda käes, kord jälle tõttab Juudit teenijannaga kodulinna poole, kandamiks Olovernese pea. Meie suur kirjanik Anton Hansen Tammsaare on kirjutanud näidendi “Juudit”.

Botticelli. Juudit. Uffizi galerii, Firenze

Maailmamuuseumides ringi uides on tihti raske eristada Juuditit teisest kuulsast juuditariist – Saloomest. Kuid üks on kindel: Saloomes tõelise printsessina ei lasku eales nii madalale, et hakkaks ise Ristija Johannese kallal tapariista pruukima. Äärmisel juhul hoiab ta üksnes kandikut, kuid ka siis vaatab pirtsaka põlgusega kõrvale. Juudit, rikka kaupmehe lesk, sooritab tapatöö alati ise. Tihti näeme ka teenijannat teda selles raskes töös abistamas. On ka pilte, kus Juudit tassib koju tõtates Olovernese rasket pead, kuid ka siin abistab teda truu teenijanna.

¹**Mesopotaamia** – Kahejõe maa; Tigri ja Eufrati vaheline maa-ala, mis asus tänapäeva Iraagi territooriumil. Mesopotaamia suurim linn oli Babülon. Eriti muljetavaldav oli selle linna peavärv nn. Ištari värv (*praegu Pergamoni muuseumis Berliinis*) ja Semiramise rippaiad, mida kreeklased pidasid maailmaimeks (üks seitsmest maailmaimest)

²**Apokriifa raamatud** – vanad raamatud, millede sisu ei ühtinud täielikult ametliku usuõpetusega ja mida seetõttu ei peetud “pühadeks”; puuduvad viimase aja eestikeelses Piiblis, sest protestantism neid tekste ei tunnista

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Mis rahvusest oli Juudit ja mis rahvusest oli Olovernes?
2. Mida tähendab kohanime Mesopotaamia?
3. Milline riik asub praegu muistse Mesopotaamia territooriumil?
4. Milline linn on tänapäeval selle riigi pealinn?
5. Millisel moel on Eesti seotud selle kaasaegse riigiga?
6. Milline linn oli Mesopotaamia pealinn?
7. Kuidas nimetati selle linna peaväravat? Kus seda väravat tänapäeval näha saab?
7. Selle linnaga seostatakse üht seitsmest antiikaja maailmaimest. Mis ime see oli?
8. Mis on Juuditi loos usutav ja mis on ebausutav?
9. Juudit on juutide rahvuskangelanna. Ehk oskad nimetada samaväärseid kangelannasid eurooplaste hulgas?
10. Kuidas eristad taieelset Juuditit Saloomest?
11. Leia internetist näiteid kunstiteostest, mis on loodud Juuditi teemal.

IV

SALOOME JA RISTIJA JOHANNES – UUS TESTAMENT (*USUNDILOOD lk 136, 143*)

Gustave Moreau. *Ilmutus (Salome tants)*. G. Moreau majamuuseum, Pariis

Ristija Johannese, Jeesuse eelkäia, hukutajaiks said kaks naist: HERODIAS ja tema tütar SALOOME. Herodias oli Herodes Suure pojatütar. Ta oli, tõenäoliselt vastu omaenda tahtmist, abiellunud oma poolonu Philippusega, kelle Herodes Suur oli pärandusest ilma jätnud ja kel polnud avalikus elus mingit mõjuvõimu. Neil oli tütar nimega Saloome. Meid huvitavate sündmuste ajal elas Philippus koos tütre Salomega Roomas. Abikaasa alam positsioon, võrreldes perekonna teiste liikmetega, ei andnud Herodiasele hetkekski rahu; ta tahtis olla võimule ligidal, maksu mis maksab.

Selle julma naise tööriistaks sai HERODES ANTIPAS¹, Philippuse vend, kellele isa oli usaldanud Galilea ja Perea (ligi poole Palestiinast) valitsemise. Nõrga loomuga mees armus vennanaisesse ning lubas temaga abielluda ja hüljata oma esimese naise, kes sellest plaanist kuulda saades otsustas põgeneda.

Nüüd sai teoks Antipase ja Herodiase kooselu, mis ei vastanud juudi seadustele. Oli ju Herodias suurvürstile ikkagi venna naine! Üldsuse suhtumist kajastades esitas Johannes Antipasele teravaid süüdistusi. Sellest oli Antipasele enam kui küll, et tegutseda vastavalt. Ta laskis Ristija Johannese vangistada ning Mahero kindlusse sulgeda. Just samal ajal saabus Roomast Maherosse onu sünnipäevale ka Herodiase tütar Saloome. Mis siin Surnumere-äärses sünges lossis aset leidis, on usutavalt kirjastatud Matteuse Evangeeliumis:

Herodes Antipas oli ju Johannese kinni võtnud ja pannud vanglasse Herodiase, oma venna Philippuse naise pärast, sest Johannes oli talle öelnud: "Sa ei tohi teda pidada!" Ja Herodes oleks tahtnud Johannese tappa, kuid kartis rahvast, sest Johannest peeti prohvetiks.

Aga kui tuli Antipase sünnipäev, tantsis Herodiase tütar Saloome nende keskel ja meeldis Antipasele, nõnda et ta vandega töötas talle anda, mida ta iganes soovib. Tema aga lausus oma ema õhutusel: "Anna mulle vaagnal Ristija Johannese pea!" Kuningas kurvastas, kuid vande ja piduliste pärast käskis talle selle anda. Ja ta saatis vanglasse mehed Johannese pead otsast lõõma.

Ja Johannese pea toodi vaagnal ja anti tüdrukule ning too viis selle oma emale.

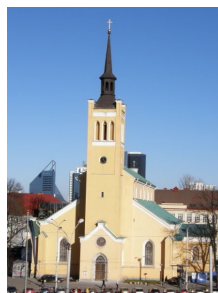
Ja Johannese jüngrid tulid, viisid ta surnukeha ära ja matsid maha ning tulid ja teatasid sellest Jeesusele.

Jeesus, kes kartis Antipase poolt uusi repressioone, lahkus kõrbesse. Sellest hetkest peale hakkas Jeesus Johannesest üha kasvava imetlusega rääkima. Ta kuulutas kõhklematult, et Johannes oli rohkem kui prohvet, et Seadus ja vanad prohvetid olid olnud jõus ainult kuni Johannese tulekuni. Nõnda kindlustas Jeesus Johannesele kristlikus müstikas omaette koha, mis tegi temast ühenduslüli Vana Testamendi ja uue õpetuse vahel.

Eesti rahvakalendris tähistatakse Ristija Johannese sünnipäeva 24. juunil, mistõttu me seda ka jaanipäevaks nimetame; 29. august on aga tema surmapäev. Johannese eesti nimevasted on Jaan, Juhan ja Ants, aga ka mitmed nende teisendid ja lühendid, nagu Annis, Anno, Jants, Juss, Naan, mis esinevad nii ees- kui perekonnanimedena. Paljud Eestimaa Jaani kirikud on pühitsetud Ristija Johannesele. Tallinnas paikneb Ristija Johannesele pühendatud pühakoda Nõmmel. See miniatuurne õigeusu kirik asub mändide all Tähe tänava ja Raudtee tänava nurgal. Vabaduse väljakul paiknev Jaani kirik on aga pühendatud evangelist Johannesele.

Ristija Johannese kirik Nõmmel

Jaani kirik Vabaduse väljakul (püh. evangelist Johannesele)

Ristija Johannese traagiline hukk oli üks renessansi-, baroki- ja klassitsismiajastu

kunstnike meelisteemasid. Kõige sagedamini kohtame maailmamuuseumides ringi uidates Saloomet hoidmas vaagnal Ristija Johannese pead. Mainime neist vaid kõige kuulsamaid. Berliini Maaligalerii omanduses on kuulsa belglase **Rogier van den Weydeni** (1400–1464) pilt, millel Saloome on lausa tapatöö osaline. Ta on timukaga kõrvaltuppa kaasa tulnud, peata Johannese kaelast purskub verd põrandale, timukas hoiab märtri pead vaagna kohal, endal pilk taha pööratud. Saloome on siin kõrk ja kapriisne printsess, kes hetkel tunneb tülgaust, kuid tal pole raasugi kaastunnet hukatu vastu. Maal oli algselt Ristija Johannesele pühendatud kolmeosalise altarimaali parem tiib.

Tizian. Saloome. Galleria Doria Pamphili, Rooma.

Rogier van den Weydeni. Saloome Ristija Johannese peaga. Maaligalerii, Berliin.

Kuulsa veneetslase **Tiziani** (1480–1576) maalil “Saloome” näeme hoopis romantilist neidu, kes päriselt veel ei mõista, mis on viimastel minutitel juhtunud. Tema nukker pilk tahaks nagu öelda: “Oli seda nüüd vaja? Ma oleksin võinud ju onult hoopis midagi muud paluda.”

19. saj. II poolel hurmas Ristija Johannese temaatika sümbolismi ja juugendstiili esindajaid. Eriti kaunid on noorelt surnud geniaalse inglise puulõikemeistri **Aubrey Beardsley** (1872–1898) illustratsioonid Oscar Wilde'i näidendile “Salomé”. Ka prantslase **Gustave Moreau** (1826–1898) ja austerlase **Gustav Klimt** (1862–1918) loomingus on sama temaatika kujukalt esindatud.

Maailmamuuseumides ringi udates on tihti raske eristada Saloomet teisest kuulsast juuditariist – Juuditist. Kuid üks on kindel: Saloome tõelise printsessina ei lasku eales nii madalale, et hakkaks ise Ristija Johannese kallal tapariista pruukima. Äärmisel juhul hoiab ta üksnes kandikut, kuid ka siis vaatab pirtsaka põlgusega kõrvale. Juudit, rikka kaupmehe lesk, sooritab tapatöö alati ise. Tihti näeme ka teenijannat teda selles raskes töös abistamas. On ka pilte, kus Juudit tassib koju tõtates Olovernese rasket pead, kuid ka siin abistab teda truu teenijanna.

¹**Herodes Antipas** (4 e. Kr. – 39 p. Kr.) – Herodes Suure poeg, Galilea ja Perea valitseja, Herodes Philippuse (õieti: Boethose) poolvend, seega siis samuti Herodiase onu

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Uues testamendis mainitakse kahte Johannese-nimelist meest. Kes nad on?
2. Mida oli Ristija Johannesel ette heita Antipasele?
3. Keda pead Ristija Johannese surmas kõige suuremaks süüdlaseks, kas Saloomet, tema ema Herodiast või Antipast?
4. Kes oli Herodes Antipas Saloomele?
5. Millise kingituse tegi Saloome Antipasele sünnipäevaks?
6. Kuidas reageeris Antipas Saloome kingitusele?
7. Mis on rituaal? Millise rituaali pärandas kristlastele Ristija Johannes?
8. Kes on evangelist? Mitut evangelisti oskad sa nimetada?
9. Millal tähistakse Ristija Johannese sünnipäeva?
10. Jeesuslast ja väikest Ristija Johannest on paljud kunstnikud kujutanud oma maalidel koos. Mis on selles ebausutavat?
11. Ristija Johannes oli eremiit. Kes on eremiit ja mis on ermitaaž?
12. Kuidas eristad taiestel Juuditit Saloomest?
13. Leia internetist näiteid kunstiteostest, mis on loodud käesolevas loos käsitletud teemal.